

ირმა აბესაძე
დოქტორანტი,
სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო, ახალციხე,
irmaabesadze@gmail.com, 591411265

**რელიგიური თემების მდგომარეობა სამცხე-ჯავახეთში
(XX ს. 40-60 იანი წლები)**

მოკლე შინაარსი

საბჭოთა ხელისუფლების რელიგიური პოლიტიკა გულისხმობდა შეურიგებელ ბრძოლას ზოგადად რელიგიის წინააღმდეგ მეცნიერულ ათეიზმზე დაყრდნობით, რასაც თან ერთვოდა პარტიული ლიდერებისა და კომუნისტებისადმი რწმენის ქადაგება. XX ს-ის 40-იან წლებში სტალინის მმართველობის დროს რელიგიურ კონფესიებთან დაპირისპირება შეიცვალა მათთვის „დათბობისა და მშვიდობიანი თანაარსებობის პოლიტიკის“ შეთავაზებით.

კვლევის მიზანს წარმოადგენს XX ს-ის 40-60-იანი წლებში მომხდარი ცვლილებების შესწავლა და დადგენა, თუ რა გავლენას ახდენდა ეს ცვლილებები სამცხე-ჯავახეთში მცხოვრებ რელიგიურ თემებზე. აღნიშნული პერიოდში საბჭოთა ხელისუფლება შეეცადა, მოეგვარებინა ურთიერთობა როგორც მართლმადიდებლურ ეკლესიასთან, ასევე სხვა რელიგიის მიმდევრებთან, თუმცა შეინარჩუნა მათ მიმართ არარერთგვაროვანი დამოკიდებულება. ეს ნათლად ჩანს სამცხე-ჯავახეთში მცხოვრები რელიგიური ჯგუფების მაგალითზე. სტატიაში ნაჩვენებია სამცხე-ჯავახეთში მცხოვრები ებრაელების, დუხობორების, სომხური სამოციქულო ეკლესიის, ასევე კათოლიკური ეკლესიისა და სხვა რელიგიის მიმდევართა მიმართ არსებული განსხვავებული მიდგომები, გაანალიზებულია მიზეზები და შესაძლო შედეგები.

სტატიაში წარმოდგენილი ფაქტების, საარქივო მასალისა და სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვის საფუძველზე გაკეთებულია დასკვნა, რომ საბჭოთა ხელისუფლების ცვალებადი

პოლიტიკა და განსხვავებული დამოკიდებულება რელიგიური კონფესიების მიმართ აფერხებდა მათ ინტეგრაციას, თანასწორობის განცდას და ეთნიკური და რელიგიური მრავალფეროვნების პირობებში სამცხე-ჯავახეთის რთულ სასაზღვრო რეგიონში ქმნიდა კონფლიქტების წარმოქმნის საფუძველს.

საკვანძო სიტყვები: სამცხე-ჯავახეთი, რელიგიური პოლიტიკა, რელიგიური კონფესიები.

Irma Abesadze

PhD student,

Samtskhe-Javakheti State University,

Georgia, Akhaltsikhe,

irmaabesadze@gmail.com, 591411265

Reality of Religious Groups in Samtskhe-Javakheti (1940-60 s)

Abstract

Religious policy in the Soviet Union meant constant battling against any kind of religion in the state. Government used atheism as well as party members and other high ranking officials to spread their ideas more thoroughly. Stalin, during the 40s changed this approach and tried to be more lenient toward various religious groups.

The following paper tries to gain deeper understanding of the effects of above mentioned leniency on Samtskhe-Javakheti's religious identities. During the period Soviet government tried to fix their relationship with orthodox church and other religious groups, but also tried to be indifferent toward them. This relationship can be well observed on the example of Samtskhe-Javakheti region.

Main finding of the paper is that Soviet unions idea of having different relationships toward different religious groups heavily slowed down integration of different ethnic groups. Policy also caused even more conflicts in already difficult region.

Key Words: Samtskhe-Javakheti, Religious Policy, Religious Groups.

შესავალი. რელიგია ყოველთვის უდიდეს როლს ასრულებდა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, ამიტომ ყველა ხელისუფლება ცდილობდა რელიგიური ელიტის დამორჩილებას ან მოკავშირედ გახდომას. რელიგიური კუთვნილება ასევე ერთ-ერთ მთავარ განმსაზღვრელ ფაქტორს წარმოადგენდა ეროვნული თვითშეგნებისა და თვითმყოფადობის დამკვიდრებაში, განსაკუთრებით ეროვნული უმცირესობებისთვის.

საბჭოთა ხელისუფლების დამოკიდებულება რწმენის საკითხებთან და რელიგიური კონფესიების მიმართ იცვლებოდა ხელისუფლების სათავეში მყოფი ლიდერების პოლიტიკური კონიუნქტურის მიხედვით. XX ს-ის 20-30-იანი წლების რადიკალური დაპირისპირება 30-იანი წლების ბოლოდან შეიცვალა სტალინის ე.წ. „დათბობის პოლიტიკით“ რელიგიური თემების, განსაკუთრებით მართლმადიდებლური ეკლესიის მიმართ. XX ს-ის 50-60 -იანი წლებიდან კი კვლავ იმძლავრა ათეისტურმა პროპაგანდამ და შეტევამ რწმენასა და რელიგიაზე.

კვლევის მიზანს წარმოადგენდა, XX ს-ის 40-60-იანი წლების საბჭოთა ხელისუფლების რელიგიური პოლიტიკის ძირითადი ასპექტების შესწავლა და მათი გავლენის დადგენა სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში მცხოვრებ ეთნიკურ და რელიგიურ ჯგუფებზე.

წინამდებარე სტატიაში, საარქივო მასალებზე დაყრდნობით, განხილულია და გაანალიზებულია სხვადასხვა რელიგიური კონფესიების, მათ შორის სომხური სამოციქულო ეკლესიის, კათოლიკეების, ებრაელთა და სხვ. რელიგიის მიმდევართა მდგომარეობა, ხელისუფლების მხრიდან განხორციელებული მუდმივი კონტროლისა და ცვალებადი რელიგიური პოლიტიკის პირობებში.

მეთოდი. კვლევა ძირითადად ეყრდნობა შედარებით-ისტორიულ მეთოდს, რომლის მეშვეობით მოხდა საბჭოთა ხელისუფლების მიერ გატარებული რელიგიური პოლიტიკის შედარება სხვადასხვა პოლიტიკურ ლიდერთა მმართველობის დროს და გაანალიზებულ იქნა, თუ რა გავლენას ახდენდა ცვლილებები სამცხე-ჯავახეთში მცხოვრები რელიგიური თემების მდგომარეობაზე; რელიგიური კონფესიების მიმართ არსებული

განსხვავებული მიდგომების ახსნისთვის და შესაბამისი დასკვნების გამოტანისთვის გამოყენებულ იქნა მიზეზ-შედეგობრივი ანალიზის მეთოდი; აღწერილობითი მეთოდის საშუალებით წარმოდგენილია საარქივო მასალები, ხოლო ინტერვიუსა და ჰიპოთეზის მეთოდის საფუძველზე გამოითქვა რამდენიმე ვარაუდი.

შედეგები. კვლევამ აჩვენა, რომ XX ს-ის 40-60-იან წლებში სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში წარმოდგენილი რელიგიური კონფესიებიდან შედარებით მეტი უფლებები ჰქონდა მინიჭებული სომხური სამოციქულო ეკლესიის საქართველოს ეპარქიას, ასევე სომეხ კათოლიკეებს, ხოლო ებრაელები, დუხობორები, ქართველი კათოლიკეები და სხვა რელიგიური ჯგუფები განიცდიდნენ დევნასა და შევიწროებას.

ვფიქრობთ, საბჭოთა ხელისუფლების რელიგიური პოლიტიკა შერჩევითი ეროვნული პოლიტიკის ფონზე ქმნიდა დამატებით საფუძველს მულტიეთნიკურ რეგიონში ეთნო-რელიგიური კონფლიქტების წარმოქმნისთვის.

დასკვნა. საბჭოთა ხელისუფლებამ იდეოლოგიური პრინციპებიდან გამომდინარე და საკუთარი ხელისუფლების შენარჩუნებისა და განმტკიცების მიზნით თავის არსებობის პირველივე წლებიდან დაიწყო აქტიური ბრძოლა რწმენისა და რელიგიის წინააღმდეგ. განსაკუთრებული რადიკალიზმითა და ტერორით გამოირჩეოდა XX ს-ის 20-30-იანი წლების დაპირისპირება მართლმადიდებლურ ეკლესიასთან, რომელიც კომუნისტებისთვის ძველი ხელისუფლების, თავად-აზნაურობისა და ინტელიგენციის მთავარ საყრდენად მოიაზრებოდა. „საბჭოთა ხელისუფლების განსაკუთრებით მძიმე ზეწოლას განიცდიდნენ ეკლესია-მონასტრები, მასიურად იხურებოდა ტაძრები და სახელმწიფოს საკუთრებაში გადადიოდა, მიმდინარეობდა ეკლესიის მსახურთა და მრევლის ურთიერთდაპირისპირება. ტაძრებიდან გამოტანილ იქნა წმინდა ნაწილები და ადგილობრივი მუზეუმების საცავებს გადაეცა, რადგან ისინი, კომუნისტების თვალსაზრისით, რელიგიურ ნაწილებს კი არ წარმოადგენდნენ, არამედ კულტურულ-ისტორიულ ნივთებს (ქართველიშვილი, 2022, გვ. 50). ამ შეურთველ ბრძოლას თან სდევდა მოსახლეობაში, განსაკუთრებით ახალგაზრდებში, ათეიზმის და უღმერთობის

იდების გავრცელება და დანერგვა.

რამდენადმე განსხვავებულ სახეს ატარებდა XX ს-ის 30-იანი წლების ბოლოდან სტალინის მმართველობის პერიოდში დაწყებული ახალი რელიგიური პოლიტიკა. „სტალინის ხელისუფლებაში მოსვლიდან ფაქტობრივად მოხდა მართლმადიდებლური ეკლესიის ისტორიული ფუნქციის გააზრება და მისი საბჭოთა სისტემის დამკვიდრებისათვის გამოყენება (პავლიაშვილი, 2008, გვ. 397). აღნიშნულმა რელიგიურმა პოლიტიკამ უფრო გამოკვეთილი სახე მიიღო „დიდი სამამულო ომის“ წლებში (1941-1945). საბჭოთა ხელისუფლებამ გადაწყვიტა, ეკლესიის და ზოგადად რელიგიური კულტების ავტორიტეტი და გავლენა საკუთარ სამსახურში ჩაეყენებინა და მიემართა მოსახლეობაში ხელისუფლებისადმი ნდობის გაზრდისკენ, რაც სასიცოცხლოდ აუცილებელი იყო ომის პირობებში. შედეგად, „40-იანი წლების საბჭოთა რელიგიურ პოლიტიკაში ეკლესია - სახელმწიფოს დამოკიდებულება ურთიერთდაპირისპირებიდან კომპრომისში გადაიზარდა და ეკლესიის სახელმწიფოსადმი სრული დამოკიდებულებით დასრულდა“ (ქართველიშვილი, 2022, გვ. 45). სტალინის მმართველობის პერიოდში „საბჭოთა ხელისუფლების უპირველესი ამოცანა იყო საბჭოური ავტორიტარული სისტემის შექმნა, რომელსაც ეკლესია ხელს კი არ შეუშლიდა, არამედ, პირიქით, მისი იდეოლოგიის დამცველ-გამტარებელი იქნებოდა საბჭოთა საზოგადოებაში“ (ქართველიშვილი, 2022, გვ. 54).

სახელმწიფომ ეკლესიაზე კონტროლის უკეთ განხორციელების მიზნით 1943 წელს შექმნა ახალი ორგანო – სსრკ სახალხო კომისართა საბჭოსთან არსებული რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის საქმეთა საბჭო. საბჭოს თავმჯდომარედ დაინიშნა გ. კარპოვი (ქართველიშვილი, 2022, გვ. 89). საქართველოში აღნიშნულ ორგანოს ჰყავდა საკუთარი რწმუნებული, რომელსაც უშუალოდ საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის საქმეების მართვა ევალებოდა. საინტერესოა აღინიშნოს, რომ მეორე მსოფლიო ომის დასასრულისათვის რუსეთის საეკლესიო საქმეთა საბჭოს თავმჯდომარემ გ. კარპოვმა იოსებ სტალინის უშუალო მითითებით შეიმუშავა საბჭოური საეკლესიო გლობალიზაციის

პროექტი. გეგმა ითვალისწინებდა საბჭოთა ეკლესიის იერარქთა მივლინებას აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების ეკლესიებში (ბელგრადი, სოფია, ბუქარესტი) ეკლესიათა „დიდი დაახლოების“ მიზნით. (პავლიაშვილი, 2008, გვ. 401).

რელიგიურ პოლიტიკაში ე.წ. „დათბობის ხანა“ გაგრძელდა ომის შემდგომ პერიოდშიც. ეს პროცესი, როგორც როგავა აღნიშნავს: „ერთის მხრივ, გამოწვეული იყო ომის შედეგად წარმოშობილი მძიმე მატერიალური და სულიერი ვითარებით (გაპარტახებული სახალხო მეურნეობა, მოუსავლიანი წლები, ახლო ნათესავების დაკარგვით გამოწვეული მწუხარება) ხოლო მეორეს მხრივ, ამ ომის დროს სამღვდელოების მიერ გამოჩენილი არა მარტო ლოიალური დამოკიდებულებით საბჭოთა ხელისუფლებისადმი, არამედ იმ პატრიოტიზმით, რომელიც მან სამშობლოს მიმართ გამოავლინა. 1946 წლიდან საქართველოს ეკლესიის შესვეურები უფრო გაბედულად ცდილობდნენ ადრე დახურული ეკლესიების თანდათანობით გახსნას. საარქივო დოკუმენტებიდან ჩანს, რომ კათალიკოს-პატრიარქ კალისტრატეს არაერთხელ მიუმართავს ამის შესახებ რესპუბლიკის მთავრობისათვის. ეკლესიების დაცვის მიზნით, იგი დიდი მონდომებით ცდილობდა დაერწმუნებინა ხელისუფლება, რომ თითქოსდა ქრისტიანული რელიგია და ეკლესია კი არ უპირისპირდება სოციალიზმისა და კომუნიზმის პრინციპებს, არამედ, მასთან სრულ თანხმობაშია.“ (როგავა, 2002, გვ. 437).

მართლმადიდებლურ ეკლესიასთან ურთიერთობის ნორმალიზებასთან ერთად სახელმწიფოს სჭირდებოდა სხვა რელიგიურ ორგანიზაციებთან ურთიერთობების დარეგულირება. ამ მიზნით 1944 წელს შეიქმნა რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭო (ქართველიშვილი, 2022, გვ. 91). საბჭოს მიზანს წარმოადგენდა „სტალინური რელიგიური პოლიტიკის“ გატარების ფარგლებში დაემყარებინა სრული კონტროლი სხვადასხვა რელიგიურ გაერთიანებებზე. საქართველოში საბჭოს საქმიანობას წარმართავდა „რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭოს საქართველოს სსრ-ის რწმუნებული“.

რწმუნებულის აპარატი გასცემდა „კულტის მსახურის“ („служитель культуры“) სარეგისტრაციო ცნობას, რის გარეშეც სასულიერო პირი ვერ შეძლებდა საქმიანობას; ასევე განიხილავდა

და წყვეტდა ეკლესიებისა და სამლოცველო სახლების გახსნის საკითხებს მორწმუნეთა ხელმოწერილი თხოვნების წარდგენის საფუძველზე. საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალურ არქივში დაცული მასალებიდან ჩანს, რომ 1946-52 წლებში რწმუნებულის თანამდებობა ეკავა ქურიძეს, ხოლო 1952-1965 წლებში - შალუტაშვილს. საარქივო მასალების შესწავლისას (საქმისწარმოება ძირითადად რუსულ ენაზე მიმდინარეობდა) ასევე გამოიკვეთა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომელსაც ქვემოთ შევხებით.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარემოება, გახლავთ ის ფაქტი, რომ ომის შემდგომ საქართველოში მოქმედი რელიგიური გაერთიანებებიდან განსაკუთრებულ და პრივილეგირებულ მდგომარეობაში იმყოფებოდა სომხური სამოციქულო ეკლესიის საქართველოს ეპარქია. მართალია, საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ წლებში მრავალი სომხური ეკლესია მოიშალა და განადგურდა, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, 1947 წლის მონაცემებით, სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში საკმაოდ მრავლად იყო როგორც სომხური სამოციქულო ეკლესიის, ისე კათოლიკური ეკლესიის კუთვნილი მოქმედი სომხური ეკლესიები. მაგ. „სუფლისის“ (სხვილისის) ეკლესია (მღვდელი ტერ აკოპიანი), რომლის შეკეთებაც მოხდა ამ პერიოდში; ახალციხის სომხური ეკლესია (მღვდელი ხლუსტიანი); ახალქალაქის სომხური ეკლესია (მღვდელი ხორშიკიანი) და სხვ. (სუიცა, საქმე 12: 3-5, ჩანაწერი 32). ახალციხეში არსებობდა სომხურ-გრიგორიანული კათედრალური ტაძარიც, რომელიც 1836 წელს აიგო (466 მ2), მაგრამ უკვე გაუქმებული, 1940 წლიდან გამოიყენებოდა სამხედრო გარნიზონის კლუბად. 1952 წელს ქალაქის კეთილმოწყობის მიზნით გადაწყდა ტაძრის ადგილზე თეატრის მშენებლობა. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით რწმუნებული შალუტაშვილი წერილით მიმართავს საქართველოს მინისტრთა საბჭოს თავჯდომარეს კეცხოველს და სთხოვს ნებართვას. შალუტაშვილის აზრით, ამ ეკლესიის აღება არ შელახავდა მორწმუნეთა ინტერესებს (აქ, ჩვენი აზრით, იგულისხმება მათი ეროვნული გრძნობებიც), რადგან ახალციხეში იყო მოქმედი გრიგორიანული ტაძარიც, სადაც იკრიბებოდნენ მორწმუნეები (სუიცა, საქმე 25, გვ. 1-2).

სომხური ეკლესია ასევე ფუნქციონირებდა აბასთუმანში, თუმცა, იმ საბაბით, რომ შენობას არ უვლიდნენ და შეიძლებოდა, დანგრეულიყო, გადაწყდა მისი გადაცემა აბასთუმნის კურორტვაჭრობისთვის. არქივში დაცულია ამონაწერი საბჭოთა კავშირის რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭოს სხდომის ოქმიდან (1948.10.02.), რომელიც ეგზავნება საქართველოს რწმუნებულს ქურდიეს: „Заклучение Совета Министров Груз. ССР от 19.12.1947 г. о передаче здания бывш. армянской церкви в г. Абастумани Грузинскому Курортторгу для приспособления под торговое помещение (სუიცა, საქმე 8:2). ასევე დაცულია 1958 წლის 26.03.-ით დათარიღებული წერილი, რომელსაც სომხური საეპარქიო საბჭო უგზავნის რწმუნებულს (წერილს ხელს აწერს ეპისკოპოსი კომიტასი). წერილში აღნიშნულია, რომ აბასთუმნის სასოფლო საბჭოს გადაწყვეტილებით აპირებენ სომხური ეკლესიის აღებას. ამასთან დაკავშირებით, აბასთუმნის სომხურმა თემმა შეაგროვა ხელმოწერები და მიმართა სომხურ ეპარქიას დანმარებისთვის - ითხოვდნენ საკითხის დადებითად გადაწყვეტას (სუიცა, საქმე 25, გვ. 33).

მრავლად იყო ეკლესიები ახალქალაქის რაიონის სოფლებშიც (სოფ. ტურცხა, კარტიკამი, ბავრა, ხულგუმო, ბურნამეტი). ეს ეკლესიები, მართალია, არ იყო მოქმედი, მაგრამ იყო ადგილობრივი სომეხი მორწმუნეების, ძირითადად, კათოლიკე სომხების ხელში. ბავრასა და ტურცხაში გარკვეული თანხასაც აგროვებდნენ ეკლესიების საჭიროებისათვის, ასვენებდნენ მიცვალებულებს, ნათლავდნენ ბავშვებს. სწორედ ამის გამო, ახალქალაქის პარტიულ ბიუროზე საგანგებოდ მიიღეს დადგენილება, რომ აღნიშნულ სოფლებში რელიგიური დღესასწაულების დროს მოწყობილიყო სხვადასხვა სახის „კულტურული ღონისძიებები“ (შსსა, საქმე 13, ოქმი #23, გვ. 106).

სომხური ეკლესიის მაღალ რელიგიური იმუნიტეტს ადასტურებს ერთი ფაქტიც. საკავშირო პრესის ფურცლებზე (გაზეთები „პრავდა“ და „ზარია ვასტოკა“) გამოქვეყნდა მასალები წყალთბილის სასკოლო პირველადი ორგანიზაციის მდივნის აკოფიანის შესახებ, რომელსაც ბაბუა მამის მხრიდან ჰყავდა მღვდელი - ტერ აკოფიანი და ასევე დედის მხრიდანაც - ხაჩატურიანი. მიუხედავად ამისა, მუშაობდა პარტორგანიზაციის

მდევნად, რაც საბჭოთა ხელისუფლების პირობებში წარმოუდგენელი გახლდათ. აკოფიანი მხოლოდ ფაქტის გახმაურების შემდეგ გათავისუფლდა პარტორგანიზაციის მდივანობიდან (შსსა, საქმე 8, ოქმი #53, გვ. 324).

საარქივო მასალებიდან გამოიკვეთა რელიგიური პროზელიტიზმის რამდენიმე მაგალითი. კერძოდ, თუ როგორ ცდილობდნენ სომხური სამოციქულო ეკლესიის ცალკეული წარმომადგენლები თავის სარწმუნოებაზე სხვა ეკლესიათა მრევლის გადაყვანას. 1952 წლის 25. 12. მართლმადიდებლური ეკლესიის საქმეთა რწმუნებული გიგოლაშვილი რელიგიური კულტების საქმეთა რწმუნებულს შალუტაშვილს რეაგირებისათვის უგზავნის კათალიკოს-პატრიარქის მელქისედეკის სახელზე შედგენილ ანონიმურ წერილს. წერილში საუბარია სომეხი მღვდლის ტერ-გრიქორის შესახებ, რომელიც ბოლნისში ეწეოდა პროპაგანდას და არწმუნებდა მორწმუნე ქართველებსა და ბერძნებს, გადასულიყვნენ გრიგორიანულ სარწმუნოებაზე. (კათალიკოსმა ამის შესახებ სომხეთის უმაღლეს სასულიერო საბჭოსაც აცნობა). ანონიმური წერილის ავტორის აზრით, ამ პირის დაუსჯელობა არ შეიძლებოდა, რადგან ეს გააღვივებდა მტრობას ქართველებსა და სომეხებს შორის (სუიცა, საქმე 25, გვ. 5).

საქართველოში სომეხი სასულიერო პირების თვითნებობას ხშირად ჰქონდა ადგილი. საარქივო მასალებიდან ჩანს, რომ სომხური საეპარქიო საბჭო სასულიერო პირებს საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში რწმუნებულთან შეთანხმების გარეშე გზავნიდა (სუიცა, საქმე 25, გვ. 6), რწმუნებული კი ასეთ ფაქტებზე თვალს ხუჭავდა და არ რეაგირებდა. სომხური სამოციქულო ეკლესიის ადგილობრივი ეპარქიის ეპისკოპოსი კომიტასი ფლობდა სამოთახიან ბინას საბურთალოზე, ჰყავდა იმ დროისათვის პრესტიჟული ავტომობილი „ვოლგა“. ამისთვის იგი 1958 წლის 04.09. დათარიღებულ ქართულ ენაზე შედგენილ წერილში მადლობას უხდის რწმუნებულ შალუტაშვილს და თან ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ასეთი მოქმედებით შალუტაშვილი „ხელს უწყობს“ ქართველთა და სომეხთა ძმობის განმტკიცებას (სუიცა, საქმე 25, გვ. 23).

სომხური სასულიერო თემის შედარებითი

პრივილეგირებული მდგომარეობა, ვფიქრობთ, წარმოადგენდა საბჭოთა ხელისუფლების ეროვნული პოლიტიკის გაგრძელებას, როდესაც ეთნიკური უმცირესობების უფლებების დაცვის საბაზით ილახებოდა ეთნიკური უმრავლესობის ანუ ქართული მოსახლეობის ინტერესები. ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენლები მათთვის მინიჭებული ფართო უფლებებს ხშირად იყენებდნენ საკუთარი პროფესიული, პარტიული თუ მატერიალური კეთილდღეობის განმტკიცებისთვის. როგორც ცნობილია, 1944 წელს განხორციელებული დიდი მიგრაციული ცვლილებების შედეგად სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში უპირატესობა მოიპოვა სომხურმა ეთნიკურმა ელემენტმა, რასაც შესაბამისად მოჰყვა მათი რელიგიური თემის გააქტიურებაც.

შედარებით ცუდ მდგომარეობაში იყო მალაკნების რელიგიური თემი. მალაკნების დასახლებები საქართველოში ჩნდება XIX საუკუნის შუახანებიდან. ისინი კომპაქტურად ცხოვრობდნენ თბილისში, მაგრამ ცალკეული დასახლებები ჰქონდათ საქართველოს სხვა კუთხეებშიც. საარქივო მასალებიდან ჩანს, რომ რელიგიურ საქმეთა რწმუნებული შალუტაშვილი ხშირად ერეოდა და აკონტროლებდა მათ რელიგიურ თემს. მალაკნებს უჭირდათ რელიგიური ლიტერატურის შექმნა და თავისუფლად გადაადგილება საბჭოთა კავშირის ფარგლებში; არ გამოუყვეს ფართი სალოცავისთვის ქუთაისში და ა.შ. უმკაცრესი ცენზურა გაიარა მალაკნების გაერთიანების თავჯდომარის რემიზოვის სიტყვამ, რომლითაც ის წარსდგა სსრკ-ის მორწმუნეთა კონფერენციაზე 1952 წელს, რის შემდეგაც სიტყვის ძირითადი ნაწილი დაეთმო ხოტბის შესხმას მოსკოვისა და სრულიად რუსეთის პატრიარქის ალექსეისა და საბჭოთა ლიდერებისადმი (სუიცა, საქმე 22).

არასახარბიელო მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ დუხობორებიც. როგორც ცნობილია, 1841-1845 წლებში რუსეთის იმპერიის ხელისუფლებამ საქართველოში გადმოსახლა 4097 სექტანტი (495 ოჯახი) და ჩაასახლა ჯავახეთის რვა სოფელში. თავდაპირველად დუხობორები მიწათმოქმედებას მისდევდნენ, მაგრამ მოგვიანებით მესაქონლეობასა და ხელოსნობას მოჰკიდეს ხელი. აღმოჩნდნენ რა ჩაკეტილები ჯავახეთის მთებში, იქცნენ მეფურგონებად, რომელთაც დიდ მანძილზე გადაჰქონდათ

ტვირთი (ლომსაძე, 2011, გვ. 338). საგულისხმოა ის ფაქტიც, რომ აქ მცხოვრებ თურქებს და ქურთებს სოფლების სახელები არ შეუცვლიათ, დუხობორებმა კი შეცვალეს ან ახალი დაარქვეს (ბერიძე, 1992, გვ. 114). მათი რელიგიური და ადმინისტრაციული ცენტრი - სულიერი წინამძღვრების რეზიდენცია, ასევე ობოლთა და მარტოხელათა თავშესაფარი მდებარეობდა სოფელ გოროლოვკაში. აქვე წყდებოდა მნიშვნელოვანი სამეურნეო საკითხები. მას ხელმძღვანელობდა უხუცესთა საბჭო (იველაშვილი, 2015, გვ. 249).

რელიგიურ საქმეთა რწმუნებულის აპარატი ცდილობდა დუხობორთა რელიგიური თემის კონტროლს. მაგ. 1950 წლის 29.06. ბოგდანოვკის (ახლანდელი ნინოწმინდის) რაისაბჭომ მოითხოვა მითითებების გაცემა რწმუნებულის აპარატიდან დუხობორების სამლოცველო სახლის შესახებ (სუიცა, საქმე 12, გვ. 44), მაგრამ სრული კონტროლის დამყარება შეუძლებელი იყო. დუხობორები ეწეოდნენ ჩაკეტილ, იზოლირებულ ცხოვრებას, თითქმის არ ჰქონდათ კონტაქტი ადგილობრივ მოსახლეობასთან.

სტალინის რელიგიურ თემებთან „ურთიერთობების შედარებითი დათბობა“ არ შეხებია ებრაელებს. მართალია, საბჭოთა ხელისუფლებამ მათ მეტი უფლებები მიანიჭა, მაგ. გაუქმდა სპეციალური დასახლებები, როგორც სხვა უმცირესობებმა მიიღეს თანაბარი უფლებები, ეკავათ სახელმწიფო თანამდებობებიც (ლ. ტროცკი, გ. ზინოვიევი, ლ. კამენევი, ი. სვერდლოვი), მაგრამ ანტისემიტური პოლიტიკა კვლავ დარჩა დღის წესრიგში. მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში შეწყვეტილი ანტისემიტური პროპაგანდა ახალი ძალით განახლდა 40-იანი წლების მეორე ნახევარში და კიდევ უფრო გაძლიერდა 50-იანი წლების დასაწყისში. ამას ადასტურებს ე.წ. ექიმთა საქმე, რომლის მეშვეობითაც იოსებ სტალინი ებრაელების მასობრივი დევნის წამოწყებას გეგმავდა. აღსანიშნავია, რომ სწორედ ეს ბრალდება გახდა წყარო იმ პროპაგანდისტული ანტისემიტური კამპანიის, რაც საბჭოთა კავშირში ამ პერიოდში სხვადასხვა გზით განხორციელდა (იაგორაშვილი, 2021).

როგორც ცნობილია, საქართველოში და მათ შორის, სამცხე-ჯავახეთში ებრაელები უძველესი დროიდან ცხოვრობდნენ. ებრაელთა დასახლებები იყო აბასთუმანში, ადიგენში აწყურში,

ახალქალაქში, ხერთვისში, ბარალეთში და სხვ. მოგვიანებით ებრაელთა ძირითადმა ნაწილმა ახალციხეში მოიყარა თავი, სადაც ჰქონდთ სინაგოგები და თავისუფლად ასრულებდნენ რელიგიურ წეს-ჩვეულებებს. აღსანიშნავია, რომ მათ არასოდეს ჰქონიათ დაპირისპირება ადგილობრივ ქართულ მოსახლეობასთან.

XX ს-ის 40-50 იან წლებში საბჭოთა კავშირში გააქტიურებული ანტისემიტიზმის გავლენა იგრძნობოდა საქართველოშიც. 1948 წელს რაიონული აღმასკომის თავჯდომარეებს მიეთითათ, რომ ებრაულ სინაგოგებში აკრძალულიყო ბავშვების სწავლება და თვალყური ედევნებინათ ამ პროცესისთვის (სუიცა, საქმე 12, გვ. 15, ჩანაწერი 46). დაიწყო ებრაელების შევიწროება, მათთვის ქონებისა და სალოცავი სახლების ჩამორთმევა. (1951 წელს უამრავი საარქივო ჩანაწერია სინაგოგების დახურვის შესახებ.)

ამ დროისთვის ახალციხეში მოქმედებდა 2 სინაგოგა. 1950 წლის 20.10. დახურეს ერთ-ერთი მათგანი, ებრაელთა I შესახვევში # 144-ში მდებარე სინაგოგა, რომელიც აგებული იყო და ფუნქციონირებდა XIX ს-ის 70-იან წლებიდან. იმ საბაბით, რომ თითქოს არ ხდებოდა შენობის რენტისა და საფინანსო დავალიანების გადახდა, მინისტრთა საბჭოს 1951 წლის # 2-10/77 განკარგულებით სინაგოგა ჩამოერთვა ებრაულ თემს და გადაეცა ახალციხის კლუბს (სუიცა, საქმე 23, გვ. 43-46).

1950-1953 წწ.-ში ახალციხელმა ებრაელებმა მრავალჯერ მიმართეს საქართველოსა და საბჭოთა კავშირის უმაღლეს პარტიულ ორგანოებს თხოვნით, დაებრუნებინათ მათთვის სალოცავი სახლი. მითუმეტეს, რომ მასში გახსნილი კლუბი იყო „უმოქმედო და მიტოვებული“, ხოლო რაც შეეხება გადასახადებს, არათუ მანამდე, საფინანსო დავალიანებას სინაგოგის დახურვის შემდეგაც კი იხდიდნენ. (ამ წერილების ავტორია იოსებაშვილი). ერთ-ერთი საჩივრის ბოლოს კი აღნიშნულია: „გვრჩება შთაბეჭდილება, რომ საქართველოს სსრ-ის ძველი ხელმძღვანელობა ჩარკვიანი და მგელაძე ყველა ეროვნებას არ ექცეოდნენ სათანადოდ სამართლიანად” (სუიცა, საქმე 23, გვ. 43-46) (საჩივარი შედგენილია 1953 წელს ხელისუფლების ორგანოებში მომხდარი ცვლილებების შემდეგ).

ებრაელთა მოთხოვნები არ დაკმაყოფილდა. უფრო მეტიც, 1953 წელს დახურეს თბილისში მცხოვრებ ახალციხელ ებრაელთა

სინაგოგაც, ე.წ. თბილისის დიდი სინაგოგა, რომელიც აგებულ იქნა 1910 წელს ახალციხიდან გადმოსული ებრაელების მიერ (იველაშვილი, 2015, გვ. 19), რის შემდეგაც თბილისში დარჩა სულ 2 სალოგავი სახლი. უარი დასაბუთებული იქნა იმით, რომ ქალაქ ახალციხეში მოქმედებდა კიდევ ერთი სინაგოგა, რაც სრულებით საკმარისი უნდა ყოფილიყო მორწმუნეთა რელიგიური მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად. რაც შეეხება სადავო შენობას, ეს საკითხი შემდეგნაირად გადაწყდა: 1957 წლის 19.08. # 649/1 წერილით ახალციხის რაისაბჭოს აღმასკომის თავჯდომარემ აცნობა რწმუნებულ შალუტაშვილს, რომ „ებრაელთა უბანში მდებარე ებრაელთა დახურული სინაგოგა გადაცემულია კულტურის განყოფილებაზე, ჩატარდა მისი რემონტი და 1 ივლისიდან გაიხსნება კეთილმოწყობილი საქალაქო ბიბლიოთეკა“ (სუიცა, საქმე 30:1).

დღევანდელი მდგომარეობით, ახალციხეში მდებარე ორივე სინაგოგას მინიჭებული აქვს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსი და სახელმწიფო საკუთრებას წარმოადგენს (იხ. საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის მინისტრის 2011 წლის 28 ოქტომბრის ბრძანება #3/272). ერთი მათგანი, ე.წ. „ხედა სინაგოგა“ რომელსაც 2012-2013 წლებში ჩაუტარდა აღდგენითი სამუშაოები, მოქმედია. 1902 წელს აგებულ მეორე სინაგოგაში (ე.წ. ქვედა სინაგოგა) განთავსებული იყო სპორტული დარბაზი, რომელიც 2012 წელს გაუქმდა, მაგრამ შენობა საჭიროებს რესტავრაციას (სანებლიძე, 2016, გვ. 8).

საბჭოთა ხელისუფლების პირობებში მატერიალიზმისა და ათეიზმის ბატონობის დროს, როდესაც მარქსიზმი, ფაქტობრივად, ფსევდო-რელიგიის ფუნქციას ასრულებდა, საქართველოში ორიოდ მეჩეთი თუ ფუნქციონირებდა. მათ შორის ერთი თბილისში იყო, მეორე - ბათუმში. თუმცა როგორც მკვლევარი ფანჯიკიძე აღნიშნავს, მათ წარმატებით ცვლიდნენ ე.წ. „მოხეტიალე მოლები“, ასევე საუკუნეების მანძილზე ხალხში დამკვიდრებული და განმტკიცებული ისლამური ყოფა, თავისი ტრადიციებით, დღესასწაულებით, ადათ-წესებით. ფაქტობრივად, ჩუმად და უხმაუროდ ყველგან სრულდებოდა ისლამური რიტუალი. მოსახლეობის უმრავლესობა ცხოვრობდა რელიგიური წესით, ზოგან კი შარიათის (მუსლიმური სამართალი) ნორმები

ფუნქციონირებდა (ფანჯიკიძე, 2003, გვ. 178). იგივე შეიძლება ითქვას სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში მცხოვრებ მუსლიმებზეც, რომელთა რაოდენობა რელიგიურ კონფესიებში ყველაზე მრავალრიცხოვანი იყო. თუმცა XX საუკუნის მეორე ნახევარში განხორციელებულმა მიგრაციულმა პროცესებმა თვისობრივად შეცვალა რეგიონის რელიგიური სტრუქტურა. 1944 წელს მაჰამდიანური მოსახლეობის გასახლების შემდეგ სამცხე-ჯავახეთში მათი რაოდენობა მინიმუმდე იქნა დაყვანილი. მხოლოდ XX ს-ის 70-80-იან წლებში მოხდა აჭარის მაღალმთიანი სოფლებიდან მოსახლეობის ჩასახლება ადიგენის, ასპინძისა და ახალქალაქის რაიონის სოფლებში. საბჭოთა კავშირის დაშლისა და საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ადგილობრივმა მუსლიმებმა დაიწყეს სამლოცველო სახლების გახსნა და რელიგიური რიტუალების შესრულება საჯაროდ. თ. იველაშვილის თქმით, „დღეისთვის ადიგენის მუნიციპალიტეტის რამდენიმე სოფელში, კერძოდ: დერცელში, ჭელაში, ნამინაურციხისუბანში, ღორთუბანში და ა. შ. ოფიციალურად სულ შვიდი მოქმედი მეჩეთია“ (იველაშვილი, 2015, გვ. 80).

ეკლესიასთან და სხვა რელიგიურ თემებთან ე.წ. „შვიდობიანი თანაარსებობის“ პოლიტიკა დასრულდა სტალინის გარდაცვალებისა და ხელისუფლებაში ხრუშჩოვის მოსვლის შემდეგ. უკვე 1954 წლის დამლევადან იწყება კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა მთავრობის მხრივ კიდევ ერთი შეტევა რელიგიისა და ეკლესიის წინააღმდეგ, მაგრამ არა აშკარა, არამედ დახვეწილი და უფრო „ფაქიზი“ ფორმებით (როგავა, გვ.439). აქცენტი გადატანილ იქნა არა უშუალოდ ბრძოლაზე, არამედ თვითონ რელიგიის არსის უარყოფასა და ათეისტური შეხედულებების დანერგვაზე. ხრუშჩოვის დროს მიღებულ იქნა მთელი რიგი დადგენილებებისა, რომელთა მიზანსაც ათეისტური პროპაგანდის გაძლიერება წარმოადგენდა. გააქტიურდა ათეიზმის მეცნიერულად დასაბუთებაც, რასაც მხარს უჭერდა პრესა და განათლების სისტემა. ხრუშჩოვის რელიგიური პოლიტიკის მთავარი თავისებურებას ის ფაქტი წარმოადგენდა, რომ უშუალოდ იყო დაკავშირებული დესტალინიზაციასა და სტალინისეული მიღწევების უარყოფასთან. „სწორედ ამიტომ, ახალმა ხელისუფლებამ გადაწყვიტა თავისი წინამორბედის მიერ

„დაშვებული შეცდომების გამოსწორება“ და რელიგიას ახალი ძალით შეუტია” (ქართველიშვილი, 2022, გვ. 124).

ახალი რელიგიური პოლიტიკის განხორციელებისთვის მოსკოვიდან მიღებული ინსტრუქციების საფუძველზე საქართველოში რელიგიურ საქმეთა რწმუნებულები პერიოდულად ატარებდნენ ზონალურ საინსტრუქტორო თათბირებს და დავალებებს ამლევენენ ადგილობრივი პარტიული ორგანოების წარმომადგენლებს. 1961 წლის 21 აგვისტოს ჩატარებულ ერთ-ერთ ასეთ სხდომაზე მიწვეული ჰყავდათ ახალქალაქის, ახალციხისა და ბორჯომის რაიადმასკომის მდივნები. გააცნეს რა მათ საბჭოთა კანონმდებლობა კულტების შესახებ, მისცეს დავალება, აღერიცხათ ყველა რელიგიური გაერთიანება, ასევე საეკლესიო ნაგებობები და მათი ქონება. აღრიცხვა უნდა ჩატარებულიყო სპეციალური ანკეტის მიხედვით, სადაც ფიქსირდებოდა რელიგიური კულტები, მორწმუნეთა რაოდენობა, საკულტო ნაგებობები და მათი მდგომარეობა, რელიგიის მსახურთა რაოდენობა, იღებდნენ თუ არა ხელფასს, ქონების დაწვრილებითი აღრიცხვა და ა.შ. (სულიცა, საქმე 64, ოქმი #8, გვ. 15,22).

1965 წელს რწმუნებული შალუტაშვილის მიერ სსრკ რწმუნებულის პუზინისადმი გაგზავნილი ანგარიშიდან ჩანს, რომ საქართველოში იმ დროისათვის დარეგისტრირებული ყოფილა 45 რელიგიური გაერთიანება, არარეგისტრირებულთა რაოდენობაც ასევე შეადგენდა 45-ს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საბჭოურ სამართლებრივ სივრცეში გასული საუკუნის 50-იანი წლებიდან გაჩნდა ახალი ცნება – არარეგისტრირებული, მაგრამ ფაქტობრივად მოქმედი რელიგიური გაერთიანება. ასე იხსენიებდნენ იმ რელიგიურ თემებს, რომლებიც ხელისუფალთა რეპრესიების მიუხედავად, სისტემატურად აგრძელებდნენ შეკრებასა და რელიგიური რიტუალების აღსრულებას (ბარდაველიძე, გვ.106). ე.წ. არარეგისტრირებულთა შორის იყვნენ:

მალაკნები - 7 გაერთიანება

კათოლიკეები - 5

იუდეველები - 3

„სტაროვერები” - 4

ორმოცდაათიანელები - 6

დუხოზორები - 2

„სუბოტნიკები“ - 1

ე.წ. „მშრალი ბაპტისტები“ - 1

ქრისტიანულ-აპოსტოლური (ახალსამოციქულო) ეკლესია- 1
მიურიდები - 3 (სუიცა, საქმე 122, გვ. 6).

ამავე წერილში შალუტაშვილი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ საქართველოში არ აქვს ადგილი მორწმუნეთა მიმართ უკანონობას და ადმინისტრაციულ გადაცდომებს, რასაც ადასტურებს რესპუბლიკის პროკურორიც. მისი თქმით, ასევე არ აქვს ადგილი კანონის დარღვევის არცერთ ფაქტს მორწმუნეთა მხრიდან, გარდა ბაპტისტებისა (სულ 111 კაცი - ე.წ. „რასკოლნიკი ბაპტისტები“), რომლებიც ხშირად იძულებით და ძალადობითაც კი აერთიანებდნენ ადამიანებს თავის რიგებში (სუიცა, საქმე 122, გვ. 2-3).

სამცხე-ჯავახეთის რეგიონი საქართველოში კათოლიციზმის გავრცელების ერთ-ერთი ყველაზე ადრეული და მნიშვნელოვანი კერაა. კათოლიკე მისიონერთა სამცხე-ჯავახეთში ყოფნის შესახებ პირველი ცნობები XVI საუკუნის ბოლოდან მოგვეპოვება. კათოლიკეები ცხოვრობდნენ ადიგენის რაიონის (სოფ. უდე, არალი), ახალციხის რაიონის (ვალე, ივლიტა), ასპინძის რაიონის (სოფ. ხიზაბავრა, ვარგავი) სოფლებში. ქართველი კათოლიკეები, როგორც ცნობილია, გარკვეული შეღავათებით სარგებლობდნენ ოსმლთა ბატონობის პერიოდში. 1757 წელს მათ კონგრეგაციისგან მიიღეს ნებართვა, რომ წირვა-ლოცვა შეესრულებინათ ქართულ ენაზე, მაგრამ იმის გამო, რომ ოსმალები სდევნიდნენ ქართულსაც და ლათინურსაც, წირვა-ლოცვა მიმდინარეობდა სომხურ ენაზე. ამან გამოიწვია ქართველ კათოლიკეთა გასომხების პროცესის დაწყება. „კათოლიკურ მრევლს სომეხი კათოლიკენი ხელმძღვანელობდნენ, რაც ქართველ კათოლიკეთა სრულ დაბნევას იწვევდა. რადგანაც შინ ქართულად ლაპარაკობდნენ, აიძულებდნენ, ელოცათ სომხურად, ადიდებდნენ რომის პაპს და ცხოვრობდნენ თურქული პოლიტიკის ქვეშ“ (ჯაფარიძე, 1993, #11). ამ გზით უამრავმა ქართველმა შეძლო ქრიატიანობის შენარჩუნება, მაგრამ დაკარგა ეროვნულობა და გასომხდა. სწორედ ამის გამო, ქართველმა მამულიშვილებმა დაიწყეს კათოლიკური ეკლესიების აგება ინტენსიურად იქ, სადაც ქართველი კათოლიკეები

ცხოვრობდნენ (თბილისი, გორი, ქუთაისი, ბათუმი, ახალციხე, სოფ. ვალე, არალი, ხიზაბავრა, უდე) (იველაშვილი, 2015, გვ. 197).

საბჭოთა ხელისუფლების პერიოდში კათოლიკური რელიგია, როგორც სხვა რელიგიები იდევნებოდა. დაიხურა კათოლიკური ტაძრები, ჩამოერთვათ საეკლესიო ქონება, შეწყდა რელიგიური რიტუალები. ბოლშევიკების მიერ კათოლიკეთა დევნას, გარდა იდეოლოგიურისა, ჰქონდა წმინდა პოლიტიკური მიზეზიც. „რუსეთში კათოლიკეთა ძირითადი ბირთვს, პოლონელები და ლიტველები წარმოადგენდნენ, გასაბჭოების შემდგომ კი ორივე ამ ქვეყანამ დამოუკიდებლობა მოიპოვა და საბჭოთა კავშირის მიმართ, რბილად რომ ვთქვათ, საკმაოდ არამეგობრულ დამოკიდებულებას გამოხატავდნენ“ (ბარდაველიძე, საქართველოში კათოლიკური ეკლესიის ისტორიის ნარკვევები, უახლესი პერიოდი, 2018, გვ. 104). კათოლიკეთა დევნა შეწყდა ომის დროს ე.წ. სტალინური „რელიგიური დათბობის პოლიტიკის“ ფარგლებში, თუმცა იმის გამო, რომ მათი რელიგიური ცენტრი არ მდებარეობდა საბჭოთა კავშირის ტერიტორიაზე და ამდენად, საბჭოთა ხელისუფლება ვერ ახერხებდა სრული კონტროლის დამყარებას, კათოლიკური ეკლესია არ მინიჭებია განსაკუთრებული შეღავათები.

ნ. ბარდაველიძის მიხედვით „კათოლიკე მორწმუნე მრევლს, 1985 წლის მონაცემებით, საქართველოს ტერიტორიაზე ორი რეგისტრირებული ეკლესია გააჩნდა, მაგრამ სინამდვილეში ფაქტიურად მოქმედი არარეგისტრირებული ეკლესიები, რომლებიც მოსახლეობამ რეპრესიების მიუხედავად შეინარჩუნა, ჩვეულებრივად მოქმედებდნენ და მათში ყოველდღიურად ათეულობით მორწმუნე იკრიბებოდა და ორგანიზებულად ატარებდა ლოცვებს. განსაკუთრებით გამოირჩეოდნენ სოფლები არალი (ადიგენის რ-ნი), ვალე, ივლიტა, სხვილისი, წყალთბილი, აბათხევი, ნაოხსება, წინუბანი (ახალციხის რ-ნი), ხიზაბავრა, ვარგავი (ასპინძის რ-ნი), ტურცხი, ხულგუმო, კართიკამი (ახალქალაქის რ-ნი), ეშტია (ბოგდანოვკის რ-ნი)“ (ბარდაველიძე, კათოლიკური ეკლესია საქართველოში (მოკლე ქრონოლოგიური ინფორმაცია), 2016).

XX ს-ის 50-60 -იანი წლების მეცნიერულ-ათეისტური პროპაგანდა - ბრძოლა რელიგიის წინააღმდეგ თანდათანობით

შენეღდა და 70-იანი წლების დამღევისათვის უკვე ფორმალურ ხასიათს ატარებდა. სამაგიეროდ გაძლიერდა რელიგიისა და ეკლესიის პოზიციები, განსაკუთრებით მ. გორბაჩოვის „პერესტროიკის“ პოლიტიკის (1985) შედეგად (როგავა, 2002, გვ. 443). ამ პერიოდიდან შესაძლებელი გახდა ურთიერთობების მოგვარება ვატიკანთან, თანდათან განახლდა მღვდელმსახურება კათოლიკურ ტაძრებში, მათ შორის სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში.

დღეისთვის სამცხე-ჯავახეთში ცხოვრობენ მართლმადიდებელი ქრისტიანები, ქართველი კათოლიკეები (ქ. ახალციხე, სოფ. უდე, არალი, ვალე, ხიზაბავრა, ივლიტა და სხვ.), სომეხი კათოლიკეები ან გასომხებული ქართველი კათოლიკეები (ახალქალაქის სოფლები: კულიკუმი, კარტიკამი, ტურცხი, ხულგუმი, ბავრა და სხვ), ქართველი მუსლიმები (ადიგენის რ-ნი, ასპინძის სოფლები: ოთა, ოშორა, რუსთავი, მირშხანი, ახალქალაქის სოფლები: ოკამი, აფნია, აზმანა, ჩუნჩხა და სხვ.), ე.წ. „გრიგორიანელი“ (მონოფიზიტი) სომხები (სომხეთის სამოციქულო ეკლესიის საქართველოს ეპარქია), ასევე სხვადასხვა რელიგიური სექტისა და კონფესიის მიმდევრები. რამდენიმე სადავო საკითხის მიუხედავად, რომელიც დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ გახდა აქტიური და ძირითადად უკავშირდება საკულტო ნაგებობების კუთვნილებასა და ნებართვას, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სხვადასხვა რწმენის მიმდევართა შორის სერიოზული დაპირისპირებები თითქმის არ გვხვდება.

დასკვნები. საბჭოთა ხელისუფლება აქტიურად ებრძოდა რელიგიას, განსაკუთრებით მართლმადიდებლურ ეკლესიას, იყენებდა რა სასტიკ მეთოდებს. სტალინის მმართველობის გარკვეულ ეტაპზე დაიწყო ე.წ. „დათბობის“ პოლიტიკის გატარება. მოგვარდა ურთიერთობა მართლმადიდებლურ ეკლესიასთან, ასევე შეიქმნა რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭო, რომელსაც საქართველოში წარმოადგენდა რწმუნებული. საბჭოს ევალეობდა კონტროლის დამყარება რელიგიური კონფესიების საქმიანობაზე.

საარქივო მასალების შესწავლამ აჩვენა, რომ საქართველოში არსებული რელიგიური თემებიდან შედარებით პრივილეგირებული მდგომარეობა ეკავა სომხური სამოციქულო ეკლესიის საქართველოს ეპარქიის სასულიერო პირებსა და მრევლს. მათი მხრიდან ადგილი ჰქონდა რელიგიურ

პროზელიტიზმსა და სასულიერო პირების თვითნებობას.

საბჭოთა ხელისუფლების ანტისემიტური განწყობების გამო შედარებით ცუდ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ ებრაელები. სტალინური პერიოდის შეღავათები ნაკლებად გავრცელდა ასევე კათოლიკეებსა და სხვა რელიგიური კონფესიების წარმომადგენლებზე. სამცხე-ჯავახეთში დაიხურა ებრაელთა სინაგოგები, არ ფუნქციონირებდა კათოლიკური ტაძრები. რაც შეეხება მუსლიმებს, 1944 წლის დეპორტაციის შემდეგ ვიდრე 70-იან წლებამდე, როდესაც რეგიონში განხორცილდა მთიელ აჭარელთა ჩამოსახლების პროცესი, მათი რაოდენობა მინიმუმდე იქნა დაყვანილი.

ე.წ. „დათბობის“ პოლიტიკა XX საუკუნის 50-60-იან წლებში, ხრუმშოვის მმართველობის პერიოდში შეიცვალა ეკლესიისა და რელიგიის წინააღმდეგ დაწყებული ახალი შეტევით და ფართომასშტაბიანი ათეისტური პროპაგანდით. რელიგიური კონფესიები კვლავ იქცნენ დევნისა და შევიწროების ობიექტებად.

დასკვნის სახით ავლნიშნავთ, რომ საბჭოთა ხელისუფლების მიერ რელიგიური კულტების დევნა, რეპრესირება, ასევე ცვალებადი პოლიტიკა და განსხვავებული დამოკიდებულება რელიგიური კონფესიების მიმართ აფერხებდა მათ ინტეგრაციას, თანასწორობის განცდას და სამცხე-ჯავახეთის რთულ სასაზღვრო რეგიონში ქმნიდა ეთნო-რელიგიურ ნიადაგზე კონფლიქტების წარმოქმნის საფუძველს.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები:

ბარდაველიძე, ნ. (2016 წლის 15 09). კათოლიკური ეკლესია საქართველოში (მოკლე ქრონოლოგიური ინფორმაცია). მოპოვებული „საქართველოს ძეგლები“ www.dzeglebi.ge:https://www.dzeglebi.ge/statiebi/istoria/katolikuri_eklesia_saqartveloshi.html-დან

ბარდაველიძე, ნ. (2018). საქართველოში კათოლიკური ეკლესიის ისტორიის ნარკვევები, უახლესი პერიოდი. თბილისი.

ბერიძე, მ. (1992). ჯავახეთი : ტოპონიმური ანალიზი. თბილისი.

იაგორაშვილი, ი. (2021 წლის 23 04). საბჭოთა პროპაგანდა

ებრაელების წინააღმდეგ. მოპოვებული „მითების დეტექტორი“:
<https://mythdetector.ge/ka/sabtchotha-propaganda-ebraelebis-tsinaaghmddeg/>-დან

იველაშვილი, თ. (2015). ეთნიკური უმცირესობები სამცხე-ჯავახეთში. თბილისი: უნივერსალი.

ლომსაძე, შ. (2011). სამცხე-ჯავახეთი (XVIII ს-ის შუა წლებიდან XIX ს-ის შუა წლებამდე). ახალციხე: „ახალციხის უნივერსიტეტი“.

პავლიაშვილი, ქ. (2008). საეკლესიო გლობალიზაციის ისტორია კავკასიაში. თბილისი.

როგავა, გ. (2002). რელიგია და ეკლესია საქართველოში (XIX-XX ს.ს.). თბილისი.

სანებლიძე, ნ. (2016). რელიგიური უმცირესობების კულტურული მემკვიდრეობის მდგომარეობა საქართველოში. მოპოვებული

<http://www.humanrights.ge/>
<http://www.humanrights.ge/admin/editor/uploads/pdf/angarishebi/hriddc/reliuri%20umciresobata%20kulturu%20memkvidreoba-geo.pdf>-დან

სუიცა. (საქმე 12). საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 1880, აღწერა 1. თბილისი: რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭოს საქართველოს სსრ რწმუნებული.

სუიცა. (საქმე 12: 3-5, ჩანაწერი 32). საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 1880, აღწერა 1. თბილისი: რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭოს საქართველოს სსრ რწმუნებული.

სუიცა. (საქმე 122). საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 1880, აღწერა 1. თბილისი: რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭოს საქართველოს სსრ რწმუნებული.

სუიცა. (საქმე 22). საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 1880, აღწერა 1. თბილისი: რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭოს საქართველოს სსრ რწმუნებული.

სუიცა. (საქმე 23). საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 1880, აღწერა 1. თბილისი: რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭოს საქართველოს სსრ

რწმუნებული.

სუიცა. (საქმე 25). საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 1880, აღწერა 1. თბილისი: რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭოს საქართველოს სსრ რწმუნებული.

სუიცა. (საქმე 30:1). საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 1880, აღწერა 1. თბილისი: რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭოს საქართველოს სსრ რწმუნებული.

სუიცა. (საქმე 64, ოქმი #8). საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 1880, აღწერა 1. თბილისი: რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭოს საქართველოს სსრ რწმუნებული.

სუიცა. (საქმე 8:2). საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, ფონდი 1880, აღწერა 1. თბილისი: რელიგიური კულტების საქმეთა საბჭოს საქართველოს სსრ რწმუნებული.

ფანჯიკიძე, თ. (2003). რელიგიური პროცესები საქართველოში XX და XXI საუკუნეთა მიჯნაზე. თბილისი: „ლევა“.

ქართველიშვილი, მ. (2022). საბჭოთა რელიგიური პოლიტიკა და საქართველოში მისი ასახვის თავისებურებები 1953-1964 წლებში. თბილისი.

შსსა. (საქმე 13, ოქმი #23). შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, ფონდი 46, აღწერა 24. თბილისი: საქართველოს კ.პ. (ბ) ახალქალაქის რაიონული კომიტეტი.

შსსა. (საქმე 8, ოქმი #53). შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, ფონდი 47, აღწერა 13. თბილისი: საქართველოს კ.პ.(ბ) ახალციხის რაიონული კომიტეტი.

ჯაფარიძე, ა. (1993, #11). ქადაგებანი, წერილები-„ქართველთა არმენიზაცია“. გაზეთი „მადლი“.

1. <https://mythdetector.ge/ka/sabtchotha-propaganda-ebraelebis-tsinaaghmddeg/>

2.

<http://www.humanrights.ge/admin/editor/uploads/pdf/angarishebi/hridc/reliqur%20umciresobata%20kulturuli%20memkvidreoba-geo.pdf>

3.

https://www.dzeglebi.ge/statiebi/istoria/katolikuri_eklesia_saqartveloshi.html